

บทบาทของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ต่อการเสริมสร้างสันติภาพและสันติสุขในสังคมไทย

The Role of Phra Dhammakosajarn (Buddhadassa Bhikkhu) In Peace Building to Thai Society

ทัศนีย์ ช้อยกิตติพันธ์

Tassanee Choikittipan

ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดมีนบุรี

Doi: 10.14456/jmcupeace.2016.34

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ต่อการเสริมสร้างสันติภาพและสันติสุขในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า (1) แนวคิดเรื่องสันติภาพและสันติสุขในพระพุทธศาสนา เป็นคำที่มีความหมายเนื่องกันอยู่กับคำว่า สุข สงบ เย็น ประณีต เป็นเรื่องของจิตใจ และมีความหมายในลักษณะเดียวกับนิพพาน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาเพื่อเข้าถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ (2) พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มีอุดมการณ์ชีวิตสูงสุดตามคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ การนำพาคนให้เข้าถึงความสุข สงบเย็น ซึ่งจะช่วยให้สังคมเกิดสันติภาพและสันติสุขได้ โดยท่านใช้ปณิธาน 3 ข้อ เป็นกรอบให้สาธุชนเจริญรอยตาม กล่าวคือ 1) ให้เข้าใจแก่นแท้และปฏิบัติตนให้เข้าถึงความหมายอันลึกซึ้งที่สุดแห่งศาสนาของตน 2) ทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และ 3) ดึงเพื่อนมนุษย์ให้ออกเสียจากวัฏฏะนิยม (3) บทบาทของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ต่อการ

เสริมสร้างสันติภาพและสันติสุขของสังคมไทย พบว่า ท่านเป็นผู้หว่านเมล็ดพันธุ์แห่งสันติสุขให้กับเพื่อนมนุษย์ผู้รักความสงบ ประารถนาความดี และอยากเห็นสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคม บทบาทที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพและสันติสุข ได้แก่ 1) บทบาทของนักค้นคว้า/เรียนรู้จากการปฏิบัติ 2) บทบาทในการสร้างเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพ 3) บทบาทของวิศวกรสันติภาพในการสร้างสรรค์วัดสันติสุข 4) บทบาทของกวี/ทูตแห่งสันติสุข 5) บทบาทในการสร้างสังคมชาวพุทธ รู้ ตื่นและเบิกบาน และ 6) บทบาทวิศวกรสันติภาพผู้สร้างแรงบันดาลใจให้กับสังคมไทย ผู้วิจัยสรุปได้เป็นโมเดลต้นแบบ เรียกว่า MCU PEACE

คำสำคัญ : บทบาทของพระสงฆ์, พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), สันติภาพและสันติสุข

Abstract

This article aim to analyze the role of Phra Dhammakosajarn (Buddhadassa Bhikkhu) in peace building to Thai society. From the analytical research, it is found the following :

(1) The conceptual idea towards 'Peace' in Buddhism is related to these words : happiness, calmness, coolness, and neatness which are mindful and have the same meaning as Nibbana, the highest aim in Buddhism to attain the absolute cessation of sorrow.

(2) Phra Dhammakosajarn (Buddhadassa Bhikkhu) had the highest ideal in his life according to the Buddha's teachings. He had set up three frameworks of determination for Buddhists to follow : 1) to understand the core and perform a self-practice to attain the deepest depth of one's religion, 2) make good understanding among religions, and 3) help take fellowman to come out of materialism.

(3) The key role of Phra Dhammakosajarn (Buddhadassa Bhikkhu) to Thai society is that he was the one who planted seeds of peaceful bliss to human fellow who love peace, wish to awaken and would like to see peace arise in society. His role, which has affected the strengthening society for peace and

bliss, was of : 1) being a researcher/learning from practicing, 2) planting seeds of peace, 3) being peace engineer in creating peaceful temple, 4) being a poet/the ambassador of peace, 5) creating society of Buddhists who realize, awaken and blossom, and 6) being peace engineer who inspires society.

Keywords : the role of monks, Phra Dhammakosajarn (Buddhadassa Bhikkhu), Peace.

บทนำ

ในขณะที่สังคมกำลังประสบกับวิกฤตการณ์ของความขัดแย้งและความรุนแรง ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาคือ การทำให้หมู่คนหวาดกลัวและหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ศาสนามีความสำคัญในการทำหน้าที่ที่จะทำให้มนุษยชาติและชาวไทยหายหวาดกลัว หวาดระแวงซึ่งกันและกัน อีกทั้งสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการนำหลักการสำคัญของแต่ละศาสนาไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินทั้งในเชิงปัจเจกและสังคม (พระมหาพรหมมหาโส : 2554 : 94) กล่าวได้ว่า แนวทางการแก้ปัญหาวิกฤตความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม โดยนำหลักศาสนาเป็นหลักปฏิบัติต่อกันจะช่วยให้สังคมเข้าสู่วิถีทางแห่งสันติสุขได้ ศาสนาโดยเฉพาะพระสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีบทบาทสำคัญเพราะเป็นที่พึ่งและเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางใจให้แก่คนในสังคม สะท้อนได้จากการที่สังคมไทยในอดีตมีสันติสุขและความสงบนั้น เป็นเพราะมีรากฐานจากความมั่นคงและความรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) นับว่าเป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปิดโลกด้านในของพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจศึกษาคำสอนของพระพุทธศาสนา ท่านได้ทิ้งมรดกธรรมแหล่งเรียนรู้ศึกษาพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำพาผู้คนให้เกิดสันติภาพและสันติสุขได้จากการมาสวนโมกขพลารามหรือ วัดธารน้ำไหล ท่านก่อตั้งและพัฒนาสวนโมกขพลารามที่ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ให้เป็นสถานที่ในการปฏิบัติธรรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ ท่านได้กล่าวถึงเหตุที่ก่อตั้งไว้ว่า “การตั้งสวนโมกขพลารามไม่มีอะไรมากเพียงแต่มองเห็นว่าควรปรับปรุงการปฏิบัติธรรมเท่านั้นโดยการกลับไปหาของเดิมว่าการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นอย่างไรเพื่อรู้พื้นพระพุทธศาสนากลับมาสู่สภาพเดิมเหมือนครั้งสมัยพุทธกาล” และการเกิดสวนโมกขพลารามถือว่าเป็นนิมิตหมายแห่งการเปลี่ยนแปลงยุคใหม่เพื่อการแก้ไขสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้นเท่าที่เรายังทำได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2538 : 27)

นอกจากนี้ ท่านได้นำเสนอแนวคิดเรื่อง “ทศธรรม และตรีปณิธาน” ไว้ในหนังสือ สันติภาพของโลก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของท่านในเรื่องสันติภาพและสันติวิธี อันเป็นแนวทาง หรือมรรควิธีที่ทำให้เกิดสันติภาพขึ้นในสังคมยุคปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นว่าสันติภาพนั้นมีความสำคัญในตัวเอง คือ จำเป็นสำหรับชีวิตทุกชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในระดับส่วนบุคคล หรือทั้งหมดในโลกล้วนต้องการสันติภาพ (พุทธทาสภิกขุ, 2531 : 1-2) โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่ามกลางวิกฤตการณ์โลกในปัจจุบันซึ่งเกิดขึ้นจากการฉกฉวยผลประโยชน์ต่างๆ จากธรรมชาติเพื่อสนองความอยากของตนเอง (พุทธทาสภิกขุ, 2531 : 4-5) ด้วยเหตุนี้ พุทธบริษัทจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องสันติภาพ เพราะสันติภาพเป็นจุดหมายหมายของพระพุทธเจ้าเพื่อให้ชนช่วยกันและกันทำให้เกิดสันติภาพขึ้น (พุทธทาสภิกขุ, 2531 : 12-14) กล่าวได้ว่า บทบาทของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาเพื่อเป็นต้นแบบของพระสงฆ์ในการสร้างสันติภาพและสร้างสันติสุขให้กับสังคม จากกรทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า มีการศึกษาถึงท่านในประเด็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการศึกษาในหลักคำสอน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในประเด็นบทบาทของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ต่อการเสริมสร้างสันติภาพและสันติสุขในสังคมไทย เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาเป็นต้นแบบให้กับพระสงฆ์และผู้ที่เป็นพุทธบุตรสืบต่อไป

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องสันติภาพและสันติสุขในพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัย พบว่า ทั้งสองคำมีความสัมพันธ์และมีความเกี่ยวเนื่องกันในทางความหมายและวิถีปฏิบัติ สำหรับคำว่า สันติภาพ หมายถึง ภาวะแห่งความสงบ และคำว่า สันติสุข หมายถึง ความสงบเย็น ประณีต เป็นความสงบสุขระดับปัจเจกชนที่มนุษย์ทุกคนพึงมีได้ สันติภาพและสันติสุขในพระพุทธศาสนา เป็นภาวะที่เกี่ยวเนื่องกับสันติสุข ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ลึกซึ้งเห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรกะละเอียดบัณฑิตจึงจะรู้ได้ สำหรับหมู่ประชาผู้รู้ธรรมด้วยอาลัยยินดีในอาลัยเพิลิตเพิลินในอาลัย 2 ฐานะอันนี้ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือ หลักอหิंपัจจยตา หลักปฏิจจสมุปบาท ถึงแม้ฐานะอันนี้ก็เห็นได้ยากนักกล่าวคือ ความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 7 : หน้า 11) เป็นความสุขสงบในอีกมิติหนึ่งที่สูงขึ้นเป็นความสงบในระดับที่สลัดซึ่งตัณหาหรือกิเลสได้ เป็นความสุขแท้และเป็นบรมสุข

ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน ก็เป็นความสุข และเป็นบรมสุขที่พึงบรรลุได้ด้วยความสุข หรือด้วยข้อปฏิบัติที่มีความสุข มิใช่บรรลุด้วยความทุกข์ หรือด้วยข้อปฏิบัติที่เป็นทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2557 : 1023) ความสุขชนิดนี้จะต้องเกิดจากการเจริญภาวนา บำเพ็ญเพียรทางจิต เมื่อจิตบรรลุสมาธิ ก็บรรลุฌาน ความสุขก็เป็นองค์ประกอบของฌาน แม้จะไม่มีสุขเป็นองค์ฌาน แต่ก็กลับเป็นความสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไปอีก สุขแท้นั้นเกิดจากปัญญา คือ การแบ่งปันและการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์นั้นเป็นการสร้างสุขทั้งแก่ผู้อื่นและแก่ตนเอง ยิ่งให้ก็ยิ่งสุข ในทางตรงข้าม ยิ่งเอาก็ยิ่งทุกข์ การลดความเห็นแก่ตัวน้อยลง และเอื้ออาทรต่อผู้อื่นมากขึ้น (พระไพศาล วิสาโล, 2559)

ทั้งนี้สันติภาพและสันติสุขในทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมาย 2 นัยยะ คือ ในระดับโลกียะ ในระดับโลกุตระ สันติภาพและสันติสุขในระดับโลกียะ เป็นสันติภาพที่เกิดขึ้นจากการอยู่ท่ามกลางกลุ่มบุคคลที่ประพฤติดี มีศีลธรรม ประกอบสัมมาชีพ มีความเอื้อเฟื้อ คอยชักชวนกระทำความดีและตักเตือนไม่ให้กระทำในสิ่งที่ไม่ดี ซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่การเกิดสันติภาพและสันติสุขในระดับโลกุตระซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุด คือ การเข้าถึงพระนิพพาน นอกจากนี้สันติภาพในทางพระพุทธศาสนา ยังให้ความหมายเกี่ยวข้องกับทางสังคม เป็นภาวะที่ไม่อยู่นิ่งไม่เหมือนสันติภาพภายในใจคน เพราะสังคมคือมวลรวมของประชาชนจำนวนมากมาย ซึ่งมีทั้งที่จิตใจสงบ จิตใจเร่าร้อนอีกทั้งสภาวะของความเกลียด ความขัดแย้งมากมายมหาศาล (ประมวลเพ็งจันทร์, 2559) กล่าวโดยสรุปคือ สังคมจะมีสันติภาพและเกิดสันติสุขได้ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ต้องเริ่มต้นจากการมีความสุขสงบในระดับบุคคล ซึ่งเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคม จึงจะทำให้สังคมเกิดสันติภาพและสันติสุขได้อย่างแท้จริง

2. แนวคิดและวิธีการสร้างสันติภาพและสันติสุขตามทัศนะของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

ผลการวิจัย พบว่า พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มีมุมมองแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพและสันติสุขแม้จะเริ่มต้นเกิดขึ้นได้จากในระดับบุคคล แต่ก็มีพลังที่จะช่วยส่งเสริมให้ในระดับสังคมเกิดสันติภาพได้ โดยท่านได้แสดงทัศนะเรื่องสันติภาพ ไว้ในหนังสือสันติภาพของโลก ว่า สันติภาพ มีความสำคัญอยู่ในตัวมันเอง คือจำเป็นสำหรับชีวิตทุกชนิด ไม่ว่าชีวิตระดับไหน ล้วนแต่ต้องการสันติภาพ ทั้งสันติภาพส่วนบุคคล สันติภาพของสังคม ของหมู่คณะ เมื่อมีสันติภาพหมู่คณะแล้วก็จะอยู่กันอย่างมีความสุข เป็นสันติภาพของทั้งหมด คือของทั้งโลก (พุทธทาสภิกขุ, 2531 : 1-2) โลกกำลังจะวินาศหรือปราศจากสันติยิ่งขึ้นทุกที เป็นเวลาที่สำคัญและเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทโดยตรงที่จะต้องรับรู้เรื่องนี้ชักจูงกันถึงการปฏิบัติ เป็นความ

รับผิดชอบของพุทธบริษัทที่จะต้องช่วยกันให้โลกนี้จะรอดได้ ให้สมกับการเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าคือ เป็น ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่มหาชนทั้งหลายทั้งเทวดาและมนุษย์ มนุษย์ก็จะมีสันติภาพแล้วโลกนี้ก็จะมีความสันติภาพ (พุทธทาสภิกขุ, 2531 : 22-23) ด้วยแนวคิดดังกล่าว ทำให้ท่านมุ่งมั่นและมีปณิธานอันแรงกล้าในการที่จะเผยแผ่ธรรมผ่านมิติของการศึกษาศาสนาที่ท่านได้สรุปจากวิถีแห่งการเรียนรู้และปฏิบัติศึกษาทดลองด้วยตนเอง สรุปลงในหลักปณิธาน 3 ข้อ ซึ่งนับว่าเป็นกรอบที่นำไปสู่วิธีการที่จะนำพาสังคมให้เกิดสันติภาพและสันติสุขได้อย่างแท้จริง และสามารถอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์ที่มีความเชื่อทางศาสนาแตกต่างกันได้อย่างสันติสุข ไม่มุ่งร้ายทำลายกัน หากคนในสังคมดำเนินตามหลักปณิธาน 3 อัน ได้แก่ 1) ให้พุทธศาสนิกชนหรือศาสนิกแห่งศาสนาใดก็ตาม เข้าถึงความหมายอันลึกซึ้งที่สุดแห่งศาสนาของตน 2) ทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา 3) ดึงเพื่อนมนุษย์ให้ออกมาเสียจากวัตถุนิยม (พุทธทาสภิกขุ, 2559) การเผยแผ่คำสอนและหลักธรรมของท่านได้ส่งผลต่อ การสืบสานศาสนทายาทที่มีอุดมการณ์อันเข้มแข็งในการสร้างสรรค์ให้สังคมมีสันติภาพและสันติสุข ดังเสียงสะท้อนจากการสัมภาษณ์ของ พระปัญญานันทมุนี (2559) ได้กล่าวถึงปณิธานข้อ 3 ของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ว่า วัตถุนิยมเป็นสิ่งที่ทำให้เราเดือดร้อน อย่างมัวแต่เอาชีวิตทั้งชีวิตไปเสพวัตถุ เมื่อเราถอนตัวออกจากวัตถุนิยม เราจะมองเห็นเพื่อนมนุษย์ในโลกเหมือนกันกับเราคือ "รักสุขเกลียดทุกข์" คุณธรรมเหล่านี้ต้องเริ่มต้นที่ตัวเรา และจะเพิ่มคุณค่าให้ตัวเรามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับพระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ) กล่าวได้ว่า พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจในการศึกษาเรียนรู้ค้นคว้างานพระพุทธศาสนา เป็นต้นแบบของสังคมในฐานะพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นที่พึ่งให้กับสังคมได้แม้ยามบ้านเมืองสงบสุขหรือในยามที่บ้านเมืองกำลังมีปัญหาความขัดแย้ง โดยผู้วิจัยได้ศึกษาในมิติของการเผยแผ่ธรรม และผ่านเรื่องเล่าความประทับใจตลอดจนการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

วิธีการสร้างสันติภาพและสันติสุขในสังคมไทยของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) พบว่า ท่านมีวิธีการสร้างสันติภาพและสันติสุขให้กับสังคมผ่านการเผยแผ่ธรรม ซึ่งพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) กล่าวว่า พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้สร้างผลงานที่ยิ่งใหญ่จากการศึกษาศาสนา โดยท่านมีวิธีการที่จะสื่อให้ศาสนิกชนได้รับรู้โดยมีวิธีการกล่าวคือ

- 1) ท่านเน้นการศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติจากการค้นคว้าด้วยตนเองจากพระไตรปิฎก
- 2) ท่านหยิบเอาข้อความในพระไตรปิฎกที่น่าศึกษา น่าสนใจ มาตกแต่งให้น่าอ่านและน่าศึกษาเรียนรู้

3) ผลงานจากการค้นคว้าพระไตรปิฎกของท่านได้รับการเผยแผ่จนมีชื่อเสียงปรากฏไปทั่วโลก ถ้าไม่มีท่านเจ้าคุณพุทธทาสเกิดขึ้นในประเทศไทย เราก็จะไม่ได้ศึกษาธรรมะที่ลึกซึ้งอะไรเลย นับเป็นคุณูปการอย่างใหญ่หลวงของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ต่อสังคมไทยและสังคมโลก ที่ทำให้ชาวไทยและชาวต่างชาติมีโอกาสดำเนินชีวิตตามพระพุทธานุภาพเพื่อการดับทุกข์ เกิดสันติสุขในจิตใจ สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ท่านเอาจริงเอาจังมากกับพระไตรปิฎก ท่านอยู่กับพระไตรปิฎกมามากมายและท่านก็ตั้งใจศึกษาค้นคว้า ซึ่งเราจะเห็นข้อความที่ท่านใช้อ้างว่าท่านเป็นผู้เอาจริงเอาจังซื่อสัตย์ต่อพระไตรปิฎก วัจนะพระไตรปิฎกมาก พร้อมกันนั้นท่านยังบอกให้มีความคิดมีเหตุผล ไม่ให้เชื่อแบบงมงาย ว่าอะไรที่อยู่ในชุดที่เรียกว่าพระไตรปิฎกแล้วต้องเชื่อตามไปหมด (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2549 : 13) แสดงให้เห็นถึงว่าพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เป็นแบบอย่างของผู้ที่จริงจังกับการเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้า การทดลองปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาด้วยตัวเอง จนเกิดสันติสุข และท่านก็นำเอาความรู้ในหลักธรรมที่ท่านค้นพบ มาเผยแผ่ให้ชาวบ้าน ผู้คนทั่วไปที่เดินทางมาเยี่ยมเยียนสวนโมกข์ได้เข้าใจและศึกษาธรรมะอย่างผู้รู้ ตื่นและเบิกบาน

3. บทบาทของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ต่อการเสริมสร้างสันติภาพและสันติสุขในสังคมไทย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สังเคราะห์ผ่านงานเขียน และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการถ่ายทอดบ่มเพาะและได้ซึมซับวิถีแห่งพุทธทาส ทำให้ผู้วิจัยสรุปบทบาทของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ต่อการเสริมสร้างสันติภาพและสันติสุขในสังคมไทยไว้ 6 ประเด็น กล่าวคือ 1) บทบาทของนักค้นคว้า/เรียนรู้จากการปฏิบัติ 2) บทบาทในการสร้างเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพ 3) บทบาทของวิศวกรสันติภาพสร้างสรรค์สันติสุข 4) บทบาทของกวี/ทูตแห่งสันติสุข 5) บทบาทในการสร้างสังคมชาวพุทธให้มีลักษณะรู้ ตื่นและเบิกบาน 6) บทบาทของวิศวกรสันติภาพผู้สร้างแรงบันดาลใจให้กับสังคม รายละเอียดดังต่อไปนี้

1) บทบาทของนักค้นคว้า/เรียนรู้จากการปฏิบัติ สะท้อนได้จากแนวคิดเรื่องการเป็นนักค้นคว้า นักเรียนรู้ และนักวิทยาศาสตร์ที่ต้องการพิสูจน์สัมผัสสิ่งซึ่งเรียกว่าความรู้ด้วยตัวท่านเอง การออกมาตีแผ่ความจริงบางอย่างในพระไตรปิฎกกับความจริงที่ท่านปฏิบัติอาจสร้างความสงสัยให้กับหลายๆ คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักอนุรักษนิยมที่มีแนวคิดไม่ยอมให้ใครได้แตะต้องคัมภีร์พระพุทธศาสนา เพราะถือว่าเป็นสิ่งสูงสุดที่ชาวพุทธต้องบูชาจึงเป็นที่มาของพระไตรปิฎกในตู้ การเป็นนักปฏิบัติของท่าน ทำให้กระแสของการเรียนรู้พระไตรปิฎกเริ่มเปิด

กว้างมากขึ้น จึงเกิดหนังสือชุด "ธรรมโฆษณ" ซึ่งเป็นผลงานหนึ่งที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกของท่าน มีกว่า 50 เล่มที่ตีพิมพ์ออกเผยแพร่แล้ว เช่น พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ เป็นต้น (พุทธทาสภิกขุ, 2542) นอกจากนี้ หนังสือ“พุทธศาสนา”เป็นอีกหนึ่งเสียงสะท้อนที่พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวว่า เป็นผลงานที่เมื่ออ่านแล้วทำให้เกิดความตื่นตัว เกิดความรักงานและความคิดที่ก้าวหน้า คิดที่จะเสียสละเพื่อพระศาสนา ด้านพระอาจารย์สิงห์ทอง เขมियो เป็นอีกท่านหนึ่งที่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ว่าท่านอาจารย์เป็นแบบอย่างของการ “ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้รู้สึก” ไม่เคยเห็นท่านโกรธใครหรืออารมณ์เสีย ไม่เคยบ่นว่าเหนื่อยแม้แต่ครั้งเดียวถึงแม้ว่าท่านอาจารย์จะทำงานมากในแต่ละวันก็ตาม (พระอาจารย์สิงห์ทอง เขมियो, 2559) ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ต้องมาจากความเมตตาและความสงบเย็นจากภายในเท่านั้น จึงจะปรากฏให้คนรอบข้างสัมผัสได้

2) บทบาทในการสร้างเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพ กล่าวได้ว่า พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เป็นดั่งเสมือนชาวสวนด้านงานสันติภาพที่คอยดูแลบ่มเพาะอบรมสั่งสอน ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง ความรักความเมตตาเพียรพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงการรู้จักกิเลสของตนเอง ผลงานในการเผยแผ่งานพระพุทธานุภาพท่านมีวิธีการที่แยบยล หลากหลาย ขยายผลไปสู่ทุกวัย ท่านได้สร้างเมล็ดพันธุ์แห่งการภาวนาเพื่อสันติภาพ อย่างเช่น พระภาวนาโพธิคุณ (โพธิ์ จนฺทสโร) ซึ่งปัจจุบันได้สานต่องานปฏิบัติธรรมที่มีชาวต่างชาติสนใจมาปฏิบัติจากทั่วทุกมุมโลก งานเขียนที่สร้างแรงจูงใจให้เข้าสู่เส้นทางทาสธรรม ดังเช่น พระมหาเมธา จนฺทสโร ดร. เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจที่จะปฏิบัติกรรมฐานเพราะได้ศึกษาการปฏิบัติธรรมของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ซึ่งแต่เดิมไม่เคยสนใจจะปฏิบัติเลย (พระมหาเมธา จนฺทสโร, 2559) อนึ่ง พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ยังเป็นผู้ที่มองการณ์ไกลในการเปิดโลกแห่งการเรียนรู้และเผยแผ่งานพระพุทธานุภาพ โดยท่านได้ผลิตพระธรรมทูตเพื่อออกไปเผยแผ่พระศาสนา ดังเช่น พระมหาชาติตรี เหมพนฺโธ ศ.ดร. อดีตพระสงฆ์ที่ได้รับทุนให้ไปศึกษาที่ประเทศรัสเซีย ท่านได้นำผลผลิตเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพขยายไปสู่แดนไกลกว่า 20 ปีที่ประเทศรัสเซีย จากศึกษางานของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) อย่างต่อเนื่องจนเกิดแรงบันดาลใจที่จะก่อตั้งสถาบันพุทธศาสน์ในประเทศไทย โดยได้รับความเห็นชอบและสนับสนุนจากรัฐบาลในขณะนี้ (พระมหาชาติตรี เหมพนฺโธ, 2559) นอกจากนี้ พระปัญญานันทมุนี เจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เป็นอีกท่านหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากหนังสือและการสนทนาธรรมกับพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) พระราชาธรรมนิเทศ

(พระพยอม กลฺยาโณ ซึ่งได้จำพรรษาอยู่ที่สวนโมกข์กว่า 7 ปีและมีหน้าที่เป็นผู้บรรยายภาพปริศนาธรรมในโรงมหรสพทางวิญญาน ท่านได้สืบสานปณิธานของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) โดยการสร้างวัดสวนแก้ว จ.นนทบุรี ซึ่งได้ต้นแบบจากการเรียนรู้ที่สวนโมกข์

3) บทบาทของวิศวกรสันติภาพในการสร้างสรรค์วัดสันติสุข การสร้างวัดธารน้ำไหลเป็นเสมือนหนึ่งดังการปฏิวัติการสร้างวัดที่ไม่เน้นวัตถุนิยม แต่เน้นวิถีการอยู่กับธรรมชาติ โบสถ์ที่ไม่มีขอบกำแพงชั้นทสมา ทำให้วัดธารน้ำไหลเป็นศูนย์เรียนรู้ทางจิตวิญญาน ที่นอกจากจะมีการกินอยู่ตามวิถีธรรมชาติแล้ว ยังมีสื่อธรรมที่สร้างความน่าสนใจ อย่างเช่น โรงมหรสพทางวิญญาน ปริศนาธรรมต่างๆ ในวัด เป็นเหมือนแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาซึ่งหาได้ยากยิ่งในการเป็นจุดเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลงวิถีธรรมนิยมวัตรปฏิบัติแต่ดั้งเดิม ดังเช่นงานวิจัยของพระวีระศักดิ์ ชยธมโม ที่กล่าวว่า วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) มีการจัดระบบการบริหารและการจัดการวัดตามหลักสัปายะ 7 ให้เหมาะสมแก่การอยู่ร่วมกันและเหมาะสมแก่การประพฤติปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการวัดสันติสุข (พระวีระศักดิ์ ชยธมโม, 2558)

4) บทบาทของกวี/ทูตสันติสุข ผู้วิจัยเห็นว่า นอกจากงานเขียนที่จะเป็นกลืนอายุของการให้ความรู้และประสบการณ์ทางธรรม หรือมุมมองใหม่ในพระไตรปิฎกพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ยังมีมิติของความเป็นผู้มีสุนทรีย์ในการถ่ายทอดธรรมะผ่านบทกลอนและกวีที่มีความไพเราะกินใจเป็นจำนวนมาก และสร้างพลังความคิดในแง่ดีให้กับผู้ที่ได้อ่านงานกวีของท่าน ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นบทกลอนที่ทรงอิทธิพลในการสร้างกระแสความเห็นถูกให้กับสังคม การปรับเปลี่ยนทัศนคติที่จะมองหาแต่ข้อเสีย ให้หันมามองข้อดีของกันและกัน เช่น บทที่ว่า "มองแต่แง่ดีเถิด" ที่ช่วยเตือนสติให้คนในสังคมในการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีการนำบทกลอนของท่านไปพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือตามวาระต่างๆ เช่น พิมพ์แจกในงานวันคล้ายวันเกิดงานศพ นำไปเขียนติดไว้เตือนใจในสถานที่ต่างๆ เช่น วัด โรงเรียน โรงพยาบาล สถานที่ราชการ เป็นต้น

5) บทบาทในการสร้างสังคมชาวพุทธ รู้ตื่น เบิกบาน ประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่า สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากการสอน การเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) โดยท่านจะมุ่งเน้นการนำธรรมะมาใช้กับหน้าที่การงาน จุดนี้เป็นจุดที่สร้างการตื่นรู้ ความจริงของชีวิต คำสอนที่ว่า "การทำงานคือการปฏิบัติธรรม" ช่วยจุดประกายความเห็นของคนให้ตื่นและมองโลกในแง่ดีและเป็นจริง มีทัศนคติในการทำงานให้มีความสุข เป็นที่มาของกลอนหรือเพลงธรรมะเพื่อการทำงานว่า “งานคือชีวิต...ชีวิตคืองานบันดาลสุข... ทำงานให้สนุกเป็นสุขเมื่อทำงาน” ยังมีคฤหัสถ์อีก 2 ท่านที่เป็นผู้ร่วมสร้างสังคมชาวพุทธรู้ ตื่น เบิกบาน กับการทำงาน

ในชีวิตประจำวัน คือ อ.ยงยุทธ โรจนวรกิจ เป็นแบบอย่างของการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ได้เรียนรู้และนำแนวทางปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติจากพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มาปฏิบัติต่อเนื่องเป็นประจำอยู่ในวิถีชีวิตจนทุกวันนี้ (อ.ยงยุทธ โรจนวรกิจ, 2559) ด้านเภสัชกรสุรพล ไกร สรวุฒิ ได้เล่าให้ฟังว่า ได้ศึกษางานของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ตั้งแต่เริ่มสนใจศึกษาธรรมะตั้งแต่ต้น จึงทำให้เข้าใจธรรมะแนวใหม่ซึ่งเป็นเรื่องของเหตุและผล จับต้องได้ และสามารถเข้าไปพิสูจน์ด้วยตนเองได้ (เภสัชกรสุรพล ไกรสรวุฒิ, 2559)

6) บทบาทของวิศวกรสันติภาพผู้สร้างแรงบันดาลใจให้กับสังคม ประเด็นนี้ผู้วิจัยถือว่าเป็นบทสรุปในผลงานที่พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้มอบหมายใจแห่งความผาสุกทิ้งไว้เป็นดั่งสายลมที่ให้ความเย็นแก่สังคมไทย แม้ท่านจะมรณภาพไปนานแล้ว แต่ทายาททางธรรมของท่านยังคงเดินสู่ถนนแห่งปณิธานที่พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้วางไว้ และเมล็ดพันธุ์สันติภาพของท่านได้แผ่กิ่งใบออกเป็นสาขาต่างๆ ในการเผยแผ่อุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา สร้างบุคคลต้นแบบที่มีความงดงามในจิตใจ ความเสียสละทำงานและเป็นพลังเพื่อสังคมอีกมากมาย อันได้แก่ ศ.นพ.ประเวศ วะสี อุบาสิกคุณธัญจวน อินทรกำแหง พระภิกษุโพธิคุณ (โพธิ์ จันทสโร) พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ) แม่ชีศันสนีย์ เสถียรสุต และ นพ.บัญชา พงษ์พานิช เป็นต้น

ผู้วิจัยนำองค์ความรู้ใหม่จากการศึกษานำมาถอดเป็นโมเดลให้กับพระภิกษุเพื่อเป็นต้นแบบที่สามารถทำงานเพื่อสร้างสันติภาพและสันติสุขให้กับสังคม เรียกโมเดลนี้ว่า **MCU PEACE** ซึ่งเป็นอุดมการณ์และวิธีการในการพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นรากฐานสำคัญของสังคมในการรักษาความสงบเย็น โดย **MCU** เป็นเหมือนแนวทางหรือทิศทางในการเดินทางเผยแผ่ลมหายใจแห่งสันติภาพ และ **PEACE** เปรียบเสมือนดั่งการปฏิบัติและทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขของปวงชน เป็นแรงบันดาลใจให้คนในสังคมหันมาสร้างรอยยิ้มและสร้างสันติสุขด้วยหัวใจแห่งความกรุณา **โมเดล MCU PEACE** อธิบายขยายความได้ดังต่อไปนี้

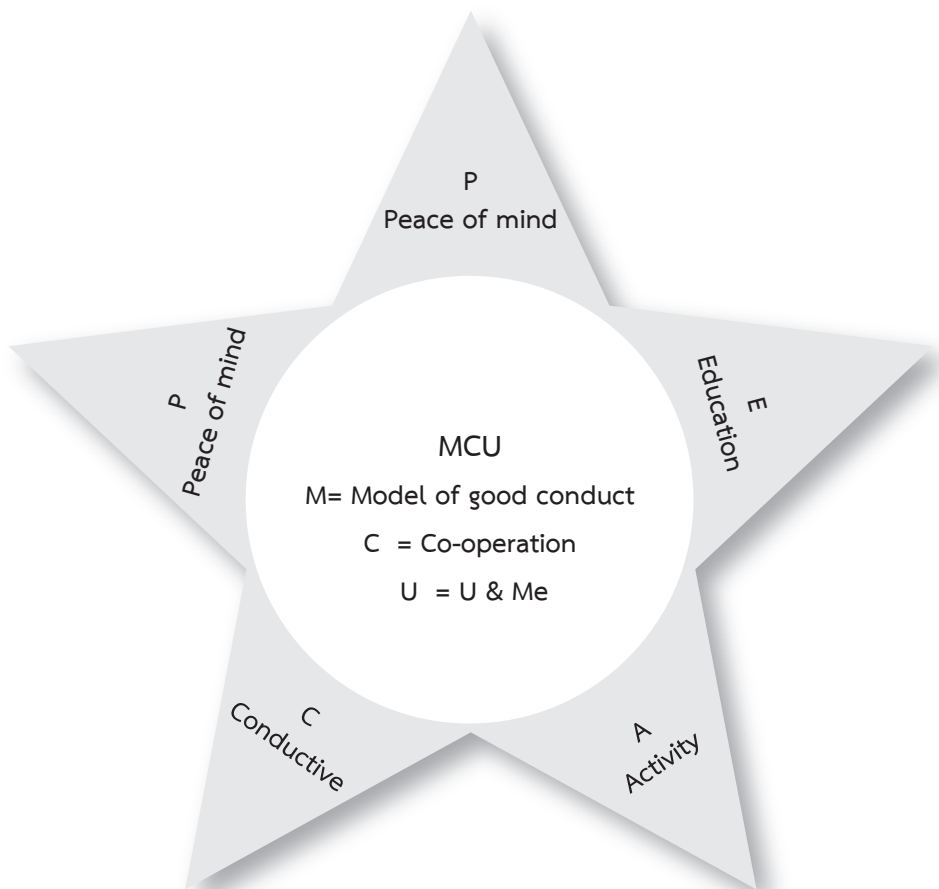
M = Model of good conduct หมายถึง พระสงฆ์ต้องทำตนเป็นต้นแบบบุคคลที่มีสันติสังคมคาดหวังให้พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ

C = Co-operation หมายถึง พระสงฆ์สามารถประสานสร้างสะพานสันติภาพการทำงานร่วมกับผู้อื่น หรือสร้างศรัทธาให้ผู้อื่นเชื่อถือและทำตาม พระสงฆ์จะต้องฝึกฝนตนเองให้เป็นคนใจกว้าง ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล มองโลกในแง่ดี เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีวิจิไพบรา

U = U & Me หมายถึง พระสงฆ์พึงสั่งสอนให้ชาวพุทธให้มีความเห็นที่ถูกต้อง และมองโลกทั้งผองเป็นพี่น้องกัน มีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ร่วมมือกันในการสร้างสันติสุขซึ่งเป็นสุขภายในที่มนุษย์ทุกคนพึงมีได้ มีความเชื่อว่าทุกคนมีความต้องการเหมือนกัน คือ "รักสุขเกลียดทุกข์"

P = Peace of mind เริ่มต้นด้วยการที่พระสงฆ์ทำตนให้มีความสุขตามแนวทางของสงฆ์ โดยพระสงฆ์จะต้องมีสัมมาทิฐิ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ตั้งใจศึกษาธรรมะ ลดละสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและมีความพึงพอใจในชีวิตนักรบวช

E = Education ชวนคนให้เรียนรู้สันติสุขในใจ การสร้างสันติสุขในใจเป็นเรื่องที่มนุษย์และพระสงฆ์ควรฝึกฝนให้มีในตน เมื่อได้แล้วก็จะเกิดสุขแท้

แผนภาพ โมเดล MCU PEACE

A = Acitivity เพียรสร้างสันติผ่านทุกกิจกรรมของชีวิต เพราะชีวิตไม่ได้เกิดมาเพื่อทุกข์ ดังนั้นพระสงฆ์ควรฝึกฝนตนเองให้มีความสุข มีสันติในทุกกิจกรรมที่เข้ามาในชีวิต

C = Conductive รู้ทันระงับจิตให้สงบเย็น ในบางช่วงเวลาชีวิตก็ไม่ได้สวยงาม พระสงฆ์ควรฝึกความอดทนคือขันติและมีความสงบเย็นในทุกสถานการณ์

E = Environment ประสานทุกสรรพสิ่งด้วยความรัก พระสงฆ์ควรฝึกฝนให้มีความรักผู้อื่น มีความเชื่อมั่นว่าความรักสามารถเยียวยาทุกสิ่งได้

บรรณานุกรม

ธรรมทานมูลนิธิ. **ประวัติท่านอาจารย์พุทธทาส**. วารสารพุทธศาสนา.ปีที่ 67 เล่ม 2 พ.ศ.2542. ค้นเมื่อ 3 ม.ค. 2559, จาก <http://www.buddhadasa.com>.

บัญชา เกลิมชัยกิจ. (2549). **ร้อยคน ร้อยธรรม 100 ปีพุทธทาส**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

ประมวล เพ็งจันทร์. **บทสัมภาษณ์ "ก้าวที่สองของประมวล เพ็งจันทร์ ในโอกาสเดินเพื่อสันติปัตตานี"**.ค้นเมื่อ 3 ม.ค. 2559. จาก www.peace.mahidol.ac.th.

พระปัญญานันทมุนี. (2559). **เจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จ.นนทบุรี. สัมภาษณ์**, 2 กุมภาพันธ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย มจร**. (พิมพ์ครั้งที่ 39). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (2549). **ร้อยคน ร้อยธรรม 100 ปีพุทธทาส**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

พระไพศาล วิสาโล. **สุขแท้กลางใจเรา**. ค้นเมื่อ 3 ม.ค. 2559, จาก<http://www.visalo.org>.

พระภาวนาโพธิคุณ (โพธิ์ จนฺทสโร). (2559). **อดีตเจ้าอาวาสวัดธารน้ำไหล สวนโมกขพลาราม. สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์

พระมหาชาติรี เหมพนฺธ ศ.ดร. (2559). **อาจารย์ประจำสาขาการทูต มหาวิทยาลัยเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก พระธรรมทูตและเจ้าอาวาสวัดไทย ประจำประเทศรัสเซีย. สัมภาษณ์**, 2 กุมภาพันธ์.

- พระมหาเมธา จันทสารโร ดร. (2559). ผู้อำนวยการส่วนธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **สัมภาษณ์**, 16 มกราคม.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2554). **พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร : 21 เซ็นจูรี่.
- พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กลฺยาโณ). (2559). **เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว จ.นนทบุรี. สัมภาษณ์**, 17 มกราคม.
- พระวีระศักดิ์ ชยธมฺโม. (สุวรรณวงศ์). (2557). **แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ 7 : กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอาจารย์สิงห์ทอง เขมियो. (2559). **อดีตพระอุปัฏฐาก. สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2559.
- พุทธทาสภิกขุ. (2536). **ธรรมโฆษณ์ ชุด สันติภาพโลก**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- _____. (2531). **สันติภาพของโลก**. สุราษฎร์ธานี : โรงพิมพ์ธรรมทานมูลนิธิ.
- _____. (2538). **พุทธทาส สวนโมกขพลาราม กำลังแห่งความหลุดพ้น**. นนทบุรี : ภาพพิมพ์.
- _____. **รักผู้อื่นแก้ปัญหาได้หมดทุกเรื่อง**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ (ผชป.).
- เกสัชกรสุรพล ไกรสรารุฒิ. (2559). **ผู้อำนวยการธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์**, 12 กุมภาพันธ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยงยุทธ โรจนวรเกียรติ. (2559). **หัวหน้างานแนะแนวโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พญาไท, สัมภาษณ์**, 12 กุมภาพันธ์.